מפניני הפרשה - מאמר

הדרך לזקיפות הקומה

"**ואכלת את כל העמים...**" (פרק ז' טז') כתב האברבנאל: "**ראוי שתרגיש מאד, למה זכר הכתוב בזה לשון אכל?**" אין זו הפעם הראשונה שהכתוב משתמש בלשון זו. לדוגמא בברכות בלעם נאמר: "**יאכל גויים צריו, ועצמותיהם יגרם**" (במדבר כד' ח') ועוד. והרי מובן שזהו משל – הלא אין אנו אוכלי אדם, חלילה. אם כן, מדוע בחר הכתוב במשל הזה דווקא?

נראה לומר שהבריאה הושתתה כך, שכל נברא זקוק למזון, וכל דבר ניזון מהדרגה הפחותה ממנו. הצמחים ניזונים מהדומם: מאדמה, מים, אור וחום. בעלי החיים ניזונים מהצומח: עשבים, פירות וירקות. לכן, כשהנחש התקלקל נאמר לו שיהיה ניזון מן העפר, כלומר מן הדומם – בכך הורד בדרגה משאר בעלי החיים! לפי זה אין הצדקה לכך שבעל חי אחד יטרוף את חבריו.

אכן, זהו עיוות שנשאר לבעלי החיים הטורפים מהשחתת המבול, ולעתיד לבוא יתוקן הדבר: "**וגר זאב עם כבש, ונמר עם גדי ירבץ, וארי כבקר יאכל תבן**" ואמנם, אין מקריבים למזבח אלא מבעלי החיים אוכלי העשב!

האדם, שהוא בריה נעלה יותר מעלי החיים, נאמר לו במפורש שהוא רשאי לאוכלם: "**כל אשר הוא חי לכם יהיה לאכלה, כירק עשב...**" (בראשית ט' ג') ואם קורה חלילה ההיפך, וחיה טורפת אדם – אות הוא שאיש זה איבד את מעלת האדם שבו. ועל כך אמרו חז"ל: "**אין חיה שולטת באדם, אלא אם כן נדמה לה כבהמה!**" דניאל הנביא הושלך לגוב האריות, ולא פגעו בו מיראת צלם האלוקים שבו.

אם כן כוונת הכתוב: "**ואכלת את כל העמים**" לומר, שאם עם ישראל ישמור על התורה והמצוות כראוי ויהיה עם ה', עם נעלה וקדוש, יעמוד בדרגה גבוהה יותר מהגויים. וכמו שהאדם נעלה מבעלי החיים ושולט עליהם – כך יתעלה עם ישראל על הגויים. כך אמר דוד המלך לגבי גוליית: "**גם את הארי ואת הדוב היכה עבדך – והיה הפלשתי הערל כאחד מהם, כי חרף מערכות אלוקים חיים!**" (שמואל א' יז' לו'). אבל כאשר עם ישראל עובר חלילה עבירות – הוא מאבד את מעלתו, ואז מקונן **המשורר** "**כי אכל את יעקב, ואת נוהו השמו**" (תהלים עט' ז'). אז אין לנו עצמאות, ולא זקיפות קומה, ואנו נתונים לחסדי אהרים. אבל אם "**קודש ישראל לה'**" – אז "**כל אוכליו יאשמו, רעה תבוא עליהם נאום ה'!**" (ירמיהו ב' ג') ואדרבה, יתקיים בהם: "**ואכלת את כל העמים**" – משום שיתקיים בהם הכתוב: "**ונתנך עליון בעל כל גויי הארץ**".

יתרה מזו האדם הוא עולם קטן, "**ויצר באדם כל מה שברא בעולמו**". (אבות דרבי נתן לא') ומובא במדרש שהאדם נברא אחרון למעשי בראשית, ואמר הקב"ה הוא לכל מעשי בראשית: "נעשה אדם", אני ואתם. אני אתן בו נשמה, את החלק האלוקי ואתם – כל אחד ייתן בו ממהותו. באדם יש מכובד העפר ולהט האש, מגבורת הארי וסרבול הדוב, משפלות התולעת ובוגדנות הנחש ועוד. והנשמה, האדם שבאדם, שומר גן החיות. אם ישכיל האדם לשלוט בתכונות הבהמיות במידה ובמינון הנכון, אז יתקיים בו: "**ורדו בדגת הים ובעוף השמים ובכל חיה הרומשת על הארץ**". אולם אם יגיהו החיות, ויטרפו את השומר, אז, יהפך גן החיות שבאדם לג'ונגל פראי! והתגוששות זו מתמדת: "**לעולם ירגיזו האדם יצר הטוב על יצר הרע**" - את הדעת על היצרים והתאוות, ישלוט הוא ביצריו ביד רמה, ירדה בחיית השדה שקירבו, ויאכל את כל העמים שבו, אז יגיע לעצמאות פנימית, גאה וזקופת ראש!

בין אדם לחבירו

הפסוק בתורה "**לא תלך רכיל בעמיך**" אוסר את כל דרכי לשון הרע, אך המושג "רכיל" מתייחס במיוחד לרכילות - סיפור דברים הגורמים להרבות שנאה בקרב יהודים. בעוד לשון הרע שיש בו דברי גנאי יכול לגרום למדובר להתבזות בעיני אחרים, יכולה הרכילות להזיק ליחסים בין המדובר לחבריו.

אסור לספר למישהו שפלוני עשה משהו כדי להזיק לו כגון: דיבר עליו לשון הרע, אינו מחבב אותו או אינו מעריך אותו וכדומה היות ורבים הסיכויים שדברים כאלו יעוררו בלב השומע רגש שלילי כלפי פלוני.

שואל ומשיב

שאלה: מה יחם ההלכה לאדם העובר על חוקי הבטיחות לתנועה בדרכים. האם אדם הנוסע במהירות מופרזת, או עוקף כאשר ישנו סימון האוסר זאת, או אינו שומר מרחק, עובר בכך על איסור תורה או לא?

תשובה: הנוסע במהירות גבוהה (שמקובל להעניש עליה) או שאינו מציית לשאר חוקי הבטיחות, כגון שאינו מציית לתמרור עצור וכדומה, עובר על איסור תורה, מפני שהתורה ציוותה אותנו לשמור על נפשותינו מאוד, והכוונה היא להתרחק ולהיזהר מכל סכנה. פשוט שזה כולל גם את חוקי התנועה שלא נקבעו בשרירות לב כדי להרגיז את הנהגים, אלא נקבעו על ידי אנשים מומחים שבדקו וחקרו את הנושא והגיעו למסקנה שבמהירות כזו או בעקיפה במקום זה וכדומה, ישנה סכנה, וממילא אדם העובר על חוקים אלו עובר על איסור מהתורה.

את היסוד לחובת האדם להיזהר מכל הדברים המסוכנים למדו חז"ל ממצוות מעקה, שנאמר בחומש דברים פרק כב', ח': "כי תבנה בית חדש ועשית מעקה לגגך ולא תשים דמים בביתך כי יפל הנפל ממנו". והוסיפו ופירשו חכמים בספרי שם, שכוונת התורה במצוות המעקה אינה רק למעקה לגג, אלא באה ללמדנו מצווה כללית, שניזהר ונישמר מכל הסכנות. וכן הדין לגבי כל המכשולים והסכנות, שעלינו להישמר מהם ולהסירם.

כן פסק הרמב"ם בהלכות רוצח ושמירת הנפש יא' הלכה ד' שכל מכשול שיש בו סכנת נפשות, מצוות עשה להסירו ולהישמר ממנו ולהיזהר בזה מאוד, שנאמר דברים ד' ט': "השמר לך ושמר נפשך". אם לא הסיר והניח המכשלות המביאים לידי סכנה, ביטל מצוות עשה ועבר ב"ולא תשים דמים בביתך".

יש להדגיש, כי מי שאינו שומר על חוקי הבטיחות, גם אם שיחק לו מזלו, ושום תאונה לא ארעה לו, מכל מקום בזה שלא נזהר עבר על איסור תורה, שכן התורה צוותה להיזהר. בנוסף לכך, צריך כל מי שנוסע שלא בזהירות לדעת שגם אם הוא אישית לא ביצע שום תאונה, מכל מקום הוא אשם בקיומן של תאונות הדרכים. מפני שבנסיעתו המהירה והלא זהירה עזר ליצירת נורמה שלילית, וודאי גרם לכך שעוד נהגים ילכו בעקבותיו, וינסו להדביק את הקצב המהיר שלו, ומן הסתם אחד מהם ייפגע. (מבוסס בעיקר על פניני הלכה)

מפניני הפרשה - רעיון

יש לו פת בסלו

בפרשתנו כתוב שמשה רבינו בדברו אל עם ישראל אמר להם לגבי המן שירד להם במדבר כך: "**ויענך וירעיבך ויאכלך את המן אשר לא ידעת ולא ידעון אבותיך**" (פרק ח' ג').

במהלך שנים ארוכות בו מצוי היה עם ישראל במדבר האכיל אותם הקב"ה במן. המן שניתן מהשמיים טעמים רבים היו בו, רצה האדם להרגיש בו טעם חלב –הרגיש, חפץ להרגיש בו טעם בשר הרגיש וכן בכל הטעמים – השאלה אם המן שהיה משובח מדוע, נאמר לגביו "ויענך"?

נראה לומר כי אמנם המן עצמו היה מאכל של מלאכים אבל הוא לא ירד בבת אחת. כל אדם מדור המדבר היה מצפה לו בכל יום ויום. עפ"י המדרש - מי שעשה מעשים טובים, היה מקבל את המן עד לפתח ביתו, ומי שחלילה כשל היה נאלץ להרחיק לכת לחפש ולהתייגע עד שהגיע וקיבל את מנת חלקו במן. אולם זה גם זה לא קיבלו את המן ליותר מיום אחד והיה עליהם לדאוג האם יקבלו מן גם למחר אם לאו.

בלשון חז"ל במסכת יומא יח: נאמרו הדברים כך: "**אינו דומה זה שיש לו פת בסלו לזה שאין לו פת בסלו**". אדם שמצויים לו מזונותיו לתקופה ארוכה שליו ורגוע הוא לעומת זה האדם החי מיום ליום מתוח הוא ודואג. על כן משתמש משה רבינו במילים הבאות: "**ויענך וירעיבך ויאכילך את המן**". כלומר עם ישראל מצוי בניסיון גדול כשתלוי הוא בחסדי הבורא בקבלת מזונותיו, ואין לו כל יכולת (לפחות לא גשמית) להשפיע או לשנות.

על הדור שחי בתנאים קשים אלו אומר הנביא ירמיה: "**כה אמר ה' זכרתי לך חסד נעוריך, אהבת כלולותייך לכתך אחרייך במדבר בארץ לא זרועה**".

נר ה' נשמת אדם, גיליון זה מוקדש לעילוי נשמת:

רס"ר גלעד בן ושרית אלמליח הי"ד

הרב אבירם אברהם בן זיוה חריב ז"ל הי"ד

סמ"ר עומר בן תהילה ון גלדר הי"ד

זאב בן צבי גוטמן ז"ל

עמנואל עמרם בן אסתר אביטבול ז"ל

ר' אבישי בן דבורה הכהן ע"ה

יעקב (קובי) בן אביבה בן סדון ע"ה

משיח יעקוב בן יוסף חיים ז"ל

מרת יענטה בת ישי אלכסנדר ז"ל

סוניה (שרה) בת בלומה לופה ז"ל

יעקב בן יפת תואר באיבצ'וב ז"ל

דינה לוי בת פרחה ז"ל

חנה שלום בת עובדיה ומרים טיירי ע"ה

נר ה' נשמת אדם, גיליון זה מוקדש לעילוי נשמת:

בס"ד כא' לחודש מנחם אב ה'תשפ"ה
שנה שלושים ואחת גיליון מספר 44
יוצא לאור על ידי שמעון בוחניק
רב קהילה בישוב חשמונאים

קול ששון

פרסומים תורניים
בהלכה, הגות, אגדה ופרשת שבוע
ע"ש ששון בן שמחה לבית בוחניק ז"ל

שבת קודש
פרשת עקב
מפטירים

"וַתֹּאמֶר צִיּוֹן עֲזָבַנִי ה'"
(ישעיהו פרק מט' - יד')

חשמונאים (שעון קיץ)

כניסת השבת: 19:06
יציאת השבת: 20:04
זמן רבנו תם: 20:41

ברכות התורה - עפ"י פסיקת מרן בשו"ע סימן מז' ופוסקים האחרונים

ברכות התורה - מהתורה או מדרבנן

המקור בתלמוד

הגמרא במסכת ברכות דף כא. מבררת מהו המקור ממנו לומדים את החובה לברך את ברכות התורה: **"אמר רב יהודה:...מנין לברכת התורה לפניה מן התורה? שנאמר 'כי שם ה' אקרא הבו גדל לאלוקינו' (שם, לב, ג)..."**
מפרש רש"י: "כי שם ה' אקרא: כשבא משה לפתוח בדברי שירה (התורה), אמר להם לישראל: אני אברך תחילה, ואתם ענו אחרי אמן. 'כי שם ה' אקרא' - בברכה, אתם – 'הבו גודל לאלקינו' – באמן..."
מפשטות מקור זה בגמרא עולה שהחובה לברך את ברכות התורה היא מצווה מהתורה. אולם, אנו מוצאים שהרמב"ם בספר המצוות מנה את מצוות ברכת המזון אך השמיט את המצווה לברך את ברכות התורה.

הרמב"ן

הרמב"ן בהשגותיו לספר המצוות שכחת העשין, מצוה טו השיג על הרמב"ם וכתב שאמירה שמלווה מצווה (ברכות התורה) אינה בהכרה חלק ממנה, אלא מהווה מצווה בפני עצמה. לכן החובה לברך ברכות התורה היא מצווה בפני עצמה, ואינה כלולה במצוות תלמוד תורה: **"שנצטוינו להודות לשמו יתברך בכל עת שנקרא בתורה על הטובה הגדולה שעשה לנו בתתו תורתו אלינו, והודיענו המעשים הרצויים לפניו שבהם ננחל חיי העולם הבא. וכאשר נצטוינו בברכה אחר כל האכילה כן נצטוינו בזו...והעולה מזה שברכת התורה לפניה מצוות עשה דאורייתא... ואין ראוי למנותה מצוה אחת עם הקריאה כמו שמקרא בכורים (עשה קלב') אינו נמנה אחת עם הבאתן (עשה קכה') וספור יציאת מצרים (עשה קנז') עם אכילת הפסח (עשה נו')..."**

ספר החינוך

בשונה מברכת המזון, אותה יש לברך רק אחרי האכילה, החובה לברך את ברכות התורה היא דווקא לפני הלימוד ולא לאחריו. בטעם הדבר כתב בעל ספר החינוך במצוה תל': **"...והעניין הזה שחייבנו האל ברכה בקריאת התורה לפניה, ובמזון לאחריו...אבל קריאת התורה שהוא חלק השכל, והשכל יודע ומכיר, וקודם קבלת התועלת יבין אותו, על כן יחייבנו האל להודות לפניו קודם קריאת התורה. ומודה על האמת ימצא טעם בדברי".**
אם כן, יוצא שנחלקו הראשונים האם חובת ברכות התורה היא מהתורה או מדרבנן: לדעת הרמב"ם – מדרבנן, (כך הבינו בעל השאגת אריה, סימן כד' והמנחת חינוך, שם אות ה'), ואילו לדעת הרמב"ן זו מצווה מדאורייתא, כפשטות הגמרא הנ"ל במסכת ברכות.

ערוך השולחן

אמנם, בעל 'ערוך השולחן' באורח חיים סימן מז' סעיף ב' טען שהרמב"ם בוודאי לא חלק על הגמרא בברכות ומסכים גם הוא שזו מצווה מהתורה, אלא שאינה נמנית כמצווה בפני עצמה:
"...ותמהו על הרמב"ם שלא מנה מצוה זו ובודאי סבירא ליה דברכה זו היא מדרבנן ככל הברכות ונדחקו ליישב דעתו ולענ"ד אינו כן וגם הרמב"ם סבירא ליה שהיא מן התורה כמבואר מהש"ס...אלא דס"ל שזהו חלק מחלקי המצוה דלימוד תורה ומצוה אחת היא..."

שו"ת 'שאגת אריה'

למעשה, לדעת רוב הפוסקים זו מצווה מהתורה. הנפקא מינא להלכה היא שאם אדם מסתפק אם ברך את ברכות התורה או לא, הוא צריך לחזור ולברך. אולם בשו"ת 'שאגת אריה' בסימן כה' הגביל זאת ומדבריו עולה, שאמנם יש לחזור ולברך מספק, רק את ברכת "אשר בחר בנו" ולא הברכות האחרות.

פסיקה להלכה בשו"ע

מרן בשו"ע בסימן מז' סעיף א' לא כתב במפורש את דעתו אם ברכות התורה הם מהתורה או מדרבנן, אך כתב: "ברכת התורה, צריך ליזהר בה מאד". וב"כף החיים" כתב שלדעת מרן ברכות התורה מדרבנן, זאת עפ"י מה שכתב בסימן רטז': **"כל הברכות אם נסתפק אם בירך אם לאו, אינו מברך לא בתחלה ולא בסוף, חוץ מברכת המזון, מפני שהוא של תורה"**. והוסיף שבספק אין לברך, אך יבקש מאחר שמברך להוציאו או יכווין לצאת באהבת עולם.

משנה ברורה

למעשה ה 'משנה ברורה' בסימן מז' סעיף קטן א' פסק כדעת ה 'שאגת אריה', בהמשך דבריו הוסיף, שאם יכול לבקש מאחר שיוציאנו, או שיכוון בברכת "אהבה רבה" לפטור וללמוד תיכף אחר התפילה – מה טוב. שכן, אפשר לצאת ידי חובת ברכות התורה בברכת "אהבה רבה".

'ילקוט יוסף'

ב"ילקוט יוסף" סימן מז' סעיף ב' נקט שמשום "ספק ברכות להקל", אין לברך ברכת התורה מספק: **"יש אומרים שברכות התורה הם מהתורה, ולדעתם מי שנסתפק אם בירך ברכות התורה או לא, יש לו לברך מספק. ויש חולקים ואומרים שברכות התורה הם מדרבנן, ולדבריהם אם נסתפק אם בירך ברכות התורה או לא, אינו חוזר לברך מספק. וכיון דקיימא לן דספק ברכות להקל, לפיכך העיקר לדינא שאם נסתפק אם בירך ברכות התורה או לא, אינו חוזר לברך. ואם יש שם אחד שעדיין לא בירך ברכות התורה, יבקש ממנו שיכווין עליו להוציאו ידי חובה, וגם הוא יתכוין לצאת ידי חובה, ויצא ידי חובה מספק בשמיעה. ואם אין מי שיוציא אותו ידי חובה, הנכון הוא שייתן דעתו לצאת ידי חובה בברכת אהבת עולם שלפני קריאת שמע.**

סיכום:

נחלקו הפוסקים אם ברכות התורה הם ממצווה מהתורה, או מדרבנן. לדעת רוב הפוסקים הם מהתורה, ונראה שלדעת מרן בשו"ע הם מדרבנן. המסתפק אם בירך ברכות התורה, משום ספק ברכות להקל לא יברך, אלא יבקש מאדם אחר שלא בירך שיכווין להוציאו ידי חובה, או יתן דעתו לצאת ידי חובה בברכת אהבת עולם שלפני קריאת שמע. וליוצאי אשכנז, במקרה של ספק, יכול לברך ברכה אחת "אשר בחר בנו".

פינת העורך

"והיה אם שמוע תשמעו" פירש ה"אור החיים" הקדוש: רז"ל אמרו, אין והיה אלא לשון שמחה. ונרמז כאן, שאין שמחה רצויה ומשובחת אלא כשהיא שמחה של מצווה: **"והיה – אם שמוע תשמעו אל מצוותי"**! כי היא שמחה האמיתית, שאין אחריה צער, אכזבה וריקנות. אלא להיפך: מצווה גוררת מצווה, ושמחה תגרור שמחה, והקרן קיימת לנצח נצחים, בקניין נצחי לעד!!!

ברכות אכל הלב

מזל טוב וברכות מעומק הלב לבחור היקר והנעים נועם שמעון חי למשפחת בן גיאת הי"ו ולאביו ואימו אלון ומזל הי"ו ולכל בני משפחתו היקרים לרגל הגיעו למצוות. יהי רצון שיוצר המאורות יאיר את דרכך, וישלח ברכה והצלחה בכל מעשי ידך לטובה ותזכה לעבוד את ה' בשמחה ונחת ומתוך אהבת תורה ויראת שמים ותמצא חן ושכל טוב בעיני אלוקים ואדם.

ברכות אכל הלב

מזל טוב וברכות מעומק הלב לבחור היקר והנעים שי אלימלך למשפחת שחר הי"ו ולאביו ואימו ארז והדם הי"ו ולכל בני משפחתו היקרים לרגל הגיעו למצוות. יהי רצון שיוצר המאורות יאיר את דרכך, וישלח ברכה והצלחה בכל מעשי ידך לטובה ותזכה לעבוד את ה' בשמחה ונחת ומתוך אהבת תורה ויראת שמים ותמצא חן ושכל טוב בעיני אלוקים ואדם.

אסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא

"שונה הלכות" – הלכה ומקורה

ברכת הנהנין על ריח טוב

המקור בתלמוד

מהגמרא במסכת ברכות דף לה. המבררת את המקור לחובה לברך ברכת הנהנין על כל מאכל או משקה וכל דבר שהגוף נהנה ממנו, עולה כי חובה זו נקבעה מדרבנן מסברה, והפסוקים עליהם מבססים את הלימוד על כך, הם אסמכתא בלבד: **"מנא הני מילי? דתנו רבנן: קדש הלולים לה' - מלמד שטעונים ברכה לפניהם ולאחריהם, מכאן אמר רבי עקיבא: אסור לאדם שיטעום כלום קודם שיברך... אלא, סברא הוא: אסור לו לאדם שיהנה מן העולם הזה בלא ברכה".**

במסכת ברכות מג: מובא המקור לחובה לברך ברכה על ריח טוב מהפסוק בתהלים פרק קנ' פסוק ו': "כל הנשמה תהלל יה", ממנו למדים שגם על דבר שיש בו הנאה לנשמה צריך לברך: **"אמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב: מנין שמברכין על הריח - שנאמר: כל הנשמה תהלל יה, איזהו דבר שהנשמה נהנית ממנו ואין הגוף נהנה ממנו - הוי אומר זה הריח".**

כלומר שלא נאמר שמברכים רק על הנאה מדבר הנכנס לגוף בצורה מוחשית, כמו אכילה ושתיה, אבל על הנאה מריח טוב, שאינו נכנס לגוף באופן מוחשי, אין צורך לברך, לכן מביאה הגמרא דרשה המלמדת שיש לברך גם על הנאה מריח טוב, אשר נחשב להנאת הנשמה, כי בהשוואה לאכילה ושתיה עיקר ההנאה מריח טוב הוא תענוג רוחני המיוחס לנשמה ולא לגוף. וכמו שכתב בספר ערוך השולחן בסימן רטז' סעיף א': **"ולכן כביכול גם על הקדוש ברוך הוא כתיב (ויקרא א', ט') ריח ניחוח לה', לכן נקרא ריח מפני שהוא עניין רוחני".**

פסיקת הרמב"ם

הדבר פשוט שהחובה לברך על הנאה מריח טוב היא מדרבנן, והפסוק הוא אסמכתא בלבד, כן כתב הרמב"ם בהלכות ברכות פרק א' הלכה ב': **ומדברי סופרים לברך על כל מאכל תחלה ואחר כך יהנה ממנו, ואפילו נתכוין לאכול או לשתות כל שהוא מברך ואחר כך יהנה, וכן אם הריח ריח טוב מברך ואח"כ יהנה ממנו, וכל הנהנה בלא ברכה מעל".**

הצל"ח

הצל"ח במסכת ברכות דף מג: מבאר מדוע היו צריכים למצוא אסמכתא לקביעת החובה לברך על הנאה מריח טוב, ולא הסתמכו על הסברה הכללית הנ"ל אסור לאדם ליהנות מן העולם הזה בלא ברכה.

"מנין שמברכין על הריח וכו'. הא ודאי שזה אסמכתא בעלמא ואין שום ברכה מברכת הנהנין דאורייתא חוץ מברכת המזון, ולקצת פוסקים גם ברכה מעין שלש, אבל שאר ברכות הם מדרבנן. וכבר אמרו בריש פרקין (לה.) שסברא הוא שאסור ליהנות מהעולם הזה בלא ברכה, ואם כן, כיון שגם מריח נהנה ממנו מהי תיתי ישתנה משאר הנאות ששואל מנין שמברכין על הריח".

"ונראה משום דבריש פרקין שנינו תנו רבנן אסור לאדם שיהנה מהעולם הזה בלא ברכה וכל הנהנה מהעולם הזה בלא ברכה מעל, עיין שם. והרי קיימא לן (פסחים כו.) דקול ומראה וריח אין בהם משום מעילה, לכך שאל מנין שמברכין על הריח, שהיה מקום לומר כיון שאפילו בקדשי שמים ממש אין בהם מעילה מן התורה רק איסורא דרבנן, לא תיקנו ברכה על זה, וקא משמע לן אסמכתא מקרא דכל הנשמה וגו', שגם בזה תיקנו ברכה".

ברכה לאחר הנאה מריח טוב

המקור בתלמוד

בברכות דף מד: מובאת משנה לפיה אין מברכים ברכה אחרונה על הרחת מיני ריח טוב, ומקורה בנדה נב: ופירש רש"י: **"ריחני - מברכין עליהן בורא עצי בשמים ואין טעון ברכה לאחריו דהנאה מועטת היא".**

נראה לבאר את דבריו כך: אפילו שברכה ראשונה מברכים אפילו על הנאה כל שהיא, לגבי ברכה אחרונה שנלמדה מהפסוק **"ואכלת ושבעת וברכת"** (כאסמכתא) רק הנאת אכילה ושתיה שהן הנאות חשובות יש לדמותם לשבעת המינים, אבל הנאת הריח שאינה הנאה חשובה כל כך אין להשוותה לשבעת המינים ואין לברך עליה ברכה אחרונה.

"...תנן: כל שטעון ברכה לאחריו טעון ברכה לפניו, ויש שטעון ברכה לפניו ואין טעון ברכה לאחריו. בשלמא לרב יצחק בר אבדימי - לאפוקי ירקא, לרבי יצחק - לאפוקי מיא, אלא לרב פפא לאפוקי מאי? - לאפוקי מצות. ולבני מערבא דבתר דמסלקי תפילייהו מברכי אשר קדשנו במצותיו וצונו לשמור חקיו - לאפוקי מאי? - לאפוקי ריחני".

ספר הפרדס

ספר הפרדס בסוף שער הריח (שער שביעי). ביאר מדוע אין ברכה לאחר שהריח, וחילק שבהנאת האכילה ושתיה יש הנאה גם לפני האכילה וגם בעיכול אחר האכילה אבל בריח ההנאה היא רק בשעת ההרחה לנשמה.

"קשיא לי אמאי לא תקנו רבנן ברכה שניה על הריח כמו על שאר מיני אכילה. דגרסינן בפרק כיצד לאפוקי ריחני, כלומר שאין מברכין בסופן. ודיוקא בגמרא ואיתא נמי במסכת נדה בפרק בא סימן. יש לי לומר דבשאר דברים דין הוא שיהיו להם שתי ברכות, הראשונה ברכת הטעם, דכיון דנהנה צריך להודות לבוראו. והשניה משום שנהנה אחר אכילה, שחולק הכבד מן הדם לשאר אברים. ואם כן ברכה ראשונה היא משום הנאת החיך והשניה משום הנאת שאר אברים. אבל בריח אינו כן, דאין לכל הגוף שום הנאה אלא לנפש בלבד. וכיון שכן די לו בברכה אחת".

הכלבו

הכלבו בסימן כד' כתב סיבה אחרת מדוע לא מברכים ברכה אחרונה על הרחת ריח טוב, ונראה שהיא, מבוססת על ההקבלה לאכילה, שכמו שבאכילה, אדם שכבר נתעכל המזון שבמעיו, אינו יכול לברך ברכה אחרונה, כך גם לעניין ריח יש לומר, כיון שמיד לאחר שמריח מפסיקה הנאתו כבר לא שייך לברך על זה: **"ולכל ריח שבעולם אין מברכין לאחריו כלל, והטעם לפי שכשמפסיק הריח מחוטמו, עברה הנאתו, מה שאין כן באכילה".**

הלבוש

הלבוש בסימן רטז' סעיף א'. כתב סיבה לכך שאין מברכים ברכה אחרי הנאה מריח טוב, והיא מפני שבאכילה מברך על מה שנמצא במעיו, אבל בריח הנאתו כלתה ואיננה, ודומה הדבר למי שאוכל שנתעכל במעיו שאינו מברך ברכה אחרונה ונראה שהסיבה שכתב קרובה לסיבה שכתב בספר הפרדס הנ"ל. **"וטעמא שלא תקנו ברכה לאחריו נראה לומר משום דאי אפשר, שאם כלה כל הריח על מה יברך, דבשלמא גבי אכילה מברך על האוכל שבמעיו, אבל בריח על מה יברך מה שהריח אף על פי שקלט מן הריח הבלא בעלמא הוא ואין בו ממשות, ועיקר הדבר שבא ממנו הריח כבר כלה, והרי גם באכילה הוא כן אם לא בירך אחריו עד שנתעכל בתוך מעיו אינו מברך עוד, וגם באכילה הוא כן אין מברכין ברכה אחרונה על שהותיר רק על מה שאכל, ואם יברך על מה שקלט ויקח הריח עמו בקליטה בזה אין בו ממש, לפיכך אי אפשר לתקן ברכה אחריו".**

פסיקת הטור

הטור בסימן רטז', פסק להלכה שעל מיני בשמים יש לברך לפני ההנאה ושאין מברכים ברכה אחרונה אחרי הנאה מהרחת ריח טוב: **"ברכת הריח כשם שאסור ליהנות באכילה ובשתייה עד שיברך כך אסור ליהנות מריח טוב עד שיברך ויברך קודם הריח כמו שמברך על האוכל קודם האכילה אבל לאחריו אינו צריך לברך כלום".**

תהילת ה' ידבר פי – ביאור על ספר תהלים

ביאור ופירוש על ספר תהלים – עפ"י מלבי"ם ועוד

מזמור ו' בתהלים פותח בפסוק: "**למנצח בנגינות על השמינית מזמור לדוד**". מלבי"ם מבאר שאת המזמור הזה אמר דוד המלך, כשחלה במחלה כבידה וארוכה אחרי מעשה בת שבע, כשהוא מתמודד עם שני דברים. א – מחלתו הקשה. ב – האויבים שלו שמירדו את חייו. יוצא אם כן שבאותה תקופה היו לדוד המלך שני אויבים הפנימי – מחלתו, והחיצוני אויביו: "**מבואר כי מזמור זה התפלל עת חלה חולי כבד וארוך, אחר מעשה של בת שבע, כאשר קבלו חז"ל, והתפלל על חליו (ב' ז'). אבל גם אויביו שטמוהו וימררוהו בעת החיא, עד שהורע זה בעיניו יותר מן חליו, והתפלל גם עליהם (ז' יא'), עד שהמזמור בכללו, ידבר על שני מיני האויבים המכתירים את האדם, האויב הדבוק בו מתולדתו, שהם מזגי גופו ולחותיו המתקוממים עליו להחליאו ולחמיתו, והאויבים החיצוניים שהם זולתו מבני אדם:**

את פסוק ב': "**ה' אל באפך תוכיחני ואל בחמתך תיסרני**" מבאר מלבי"ם שדוד המלך מתייחס לשני מיני כעס: אף וחמה ומבאר את ההבדל ביניהם: "**יש הבדל בין האף ובין חמה, שהאף הוא הכעס הנגלה, והחמה היא תבערת אש הכעס בנסתר בנטירת שנאה ואיבה, ויהיה לפעמים אף בלא חמה אם רק מראה לו פנים נזעמים ואהבה במצפוניו, וחמה בלא אף אם מסתיר אפו ואיבתו, ויש הבדל בין תוכחה וייסור. התוכחה היא בדברים רכים, והייסור בו יאסור את נפשו בדברים קשים או ביסורים ממש, ותוכחת ה' עלי עוון, הוא לפעמים שלא יחטא בעתיד, וזה נקרא תוכחה, ודוד בקש שתוכחה זו לא תהיה באף רק בדברים רכים כאב את בנו.**

ולא הוצרך לבקש שלא יהיה בחמה ונטירת איבה, כי האויב לא יוכיח ולא ישתדל להשיבו אל דרך הנכונה, והתוכחה המגולה תהיה תמיד מאהבה מסותרת, ולא בקש רק אל באפך תוכיחני, ולפעמים יביא ה' יסורים על האדם בעבור החטא שכבר חטא, וייסורים האלה בהכרח הם באף, כי המיסר מראה בנגלהו שקוצף על המיוסר, ולכן בקש שעכ"פ אל בחמתך תיסרני. שלא יהיה מאיבה פנימית ונטירת שנאה כאויב המיסר, רק כמו שכתוב כי כאשר ייסר איש את בנו ה' אלוקיך מיסרך, ואמר ואהבו שחרו מוסר".

חוכמה ודרכי חיים - ביאור משלי

ביאור ופירוש על ספר משלי – עפ"י מלבי"ם ועוד

המלבי"ם כתב שמהמשלים שבספר, האדם לומד איך להתנהג בעניינים שבין אדם לחברו ובהנהגה המדינית.

את פרק ב' פסוק ג': "**כי אם לבינה תקרא לתבונה תתן קולך**: ביאר מלבי"ם, שהבינה היא התבוננות האדם מעט מעט ומוסיף דעת להוציא דבר מדבר, ואילו תבונה היא מבט כללי שכולל כל הדברים, והשגתה היא בראיה מרחוק.

את פסוק ד': "**אם תבקשנה ככסף וכמטמונים תחפשנה**" - מבאר המלבי"ם, כביטוי של היגיעה שמתייגע להעמיק בדברי החכמה העמוקים.

את פסוק ה': "**אז תבין יראת ה' ודעת אלוקים תמצא**" מבאר מלבי"ם שיראת ה', היא ראשית החכמה, שהרי החוכמה מתנגדת ליצר הלב, ולכן הם לא יופנמו ויחוקקו בלב האדם אלא ע"י יראת ה'. אבל יש לדעת שללא חוכמה, לא יהיה לאדם יראת ה', שהרי אי אפשר לאדם להבין את גדולת ה' ורוממתו עד שיירא מפניו רק ע"י החכמה, המלמדת אותו ללכת בדרכי ה'.

"**כבר התבאר כי ראשית חכמה יראת ה', שאחר שחקי החכמה אין עליהם מופת והם מתנגדים ליצר הלב, אי אפשר שיחקו חקי החכמה בלב אלא ע"י יראת ה', וכמ"ש חז"ל אם אין יראה אין חכמה, שע"י יראת ה' יקבעו בלבו חקי החכמה אשר צוה ה' ונתנם לבני אדם, אולם אמרו עוד שאם אין חכמה אין יראה, שא"א שיבין אדם גדולת ה' ורוממתו עד שיירא מפניו רק ע"י החכמה, שהיא תלמדהו ללכת בדרכי ה' ועל ידה יבין גדולתו של יוצר בראשית, עד שיבין יראת ה'...**"

ועוד, אפילו שהחכמה אינה נודעת ע"י החוש והמופת, ע"י היראה יקבעו בליבו אמונה אומן חקי החכמה הנתונים מאלוקי עולם אשר הוא ירא מגדולתו, ויורגל בהם עד שישובו להיות אצלו כדברים הנודעים בחוש וכמושכלות, אמנם אם יוסיף בבקשת החכמה לבקשה ככסף וכמטמונים, אז יבא למדרגה למצוא דעת אלוקים, והם הידיעות הנשגבות בענייני האלוקות כמו מעשה בראשית ומעשה מרכבה שאין מופרים אותם אלא לחכם ומבין מדעתו".

שאלות לגיל הרך (כיתות א' עד ג')

1. המגדל בהמות בחצר ביתו, כשרוצה לאכול ולשתות, מי קודם למי?

א. האדם קודם - לאכילה ולשתיה. ב. האדם קודם לבהמות לשתיה.

ג. הבהמות קודמות לאדם לאכילה. ד. תשובות ב' וג' נכונות.

2. "...עקב תשמעון את המשפטים האלה..." לאיזה סוג מצוות הכוונה?

א. למצוות הקטנות שנראות לא חשובות. ב. לעשרת הדיברות.

ג. למצוות לדון דין אמת וצדק במשפט. ד. למצוות הקשות והנדירות.

3. כיצד נשברו הלוחות כשמשה רבנו ראה את העם חוטא בחטא עגל?

א. רפו ידיו והלוחות נפלו נשברו. ב. הלוחות נסדקו ונשברו מעצמם.

ג. משה החזיק בלוחות השליכם ושבר אותם. ד. העם שבר אותם.

שאלה עפ"י פירוש הרמב"ן - כיתות ד' עד ח'

7. "...אֶת יָדוֹ הַחֲזָקָה וּזְרֹעוֹ הַנְּטוּיָה..." (פרק יא') למה הכוונה ידו הנטויה?

א. ידו נטויה ברצף, ללא רווח בין המכות. ב. ליד הנטויה בקריעת ים סוף.

ג. מוכנה להכות שוב באויבי ישראל. ד. תשובות א' וג' נכונות.

שאלות עפ"י רש"י ילדי כיתות ד' עד ח'

4. "...הָאֵל הַגָּדֹל הַגִּבֹּר וְהַנּוֹרָא..." (פרק י') מהי גבורתו של הקב"ה?

א. נלחם לישראל במלחמותיהם. ב. מגן על היתומים והאלמנות.

ג. מקיים את המציאות ומחיה את כולם. ד. תשובות א' וג' נכונות.

5. למה הכוונה "וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ" (יא')?

א. הבהמות יהיו מפוטמות ומשביעות. ב. תאכל ותשבע מריבוי וולדות.

ג. אכלת ושבעת, זו ברכה שהפת מתברכת במעיים. ד. א' וג' נכונות.

6. "...ואת כל היקום אשר ברגליהם" (פרק יא') למה הכוונה?

א. ממונו של האדם. ב. העולם כולל השמש והכוכבים.

ג. מעשה חסד שמעמידים אדם על רגליו. ד. תשובות א' ו ג' נכונות.

שאלה עפ"י פירוש הספורנו - כיתות ד' עד ח'

8. "לא יתייצב איש בפניכם..." (פרק יא') היכן?

א. לכלל ישראל, רק בארץ ישראל. ב. כל אחד ואחד בעירו.

ג. אפילו בחוץ לארץ. ד. בכל מתחם הר הבית ובית המקדש.

ברכות והודעות

"שיר השירים – קודש קדשים..." (זוהר פרשת תרומה) – הזדמנות!!!
מצטרפים לשיעור חדש – שיר השירים ביאור גאולי מעמיק - גברים ונשים - ביום שבת בשעה 16:15 - בבית הכנסת הספרדי.

עמותת "דעת צדקות" נותנת שירות חינמי ללימוד תורה משמעותי על ידי כעשרים ושישה אברכי כולל "ברכת אברהם" לימי אזכרה של קרוב משפחה – נא לפנות לרב שמעון בוחניק – 050-2339941